

банні може надати праця М. Рубакіна, що висвітлює суттєву функцію Вчителя як популяризатора науки та самоосвіти. Його поради стануть у нагоді кожному «довічному учню». Неперевершена майстерність відокремлення та педагогічної обробки наукових знань і методологічні поради щодо їх самостійного засвоєння заслуговують на нашу увагу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кара-Мурза С.Г. Манипуляция сознанием. – М.: Изд. Эксмо, 2005. – 832 с.
2. Эйнштейн Альберт. Почему социализм? Эссе для “Monthly Review”, №1, май, 1949, США. (публ. еженед. «Время UA», № 43-44 (68-69), октябрь 2011 г.)
3. Посталюк Н. Ю. Творческий стиль деятельности: педагогический аспект / – Изд. Казанского университета, 1989. – 208 с.
4. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. / Пед. соч. В 6 томах. – М.: 1990. – Т. 5.
5. Рубакин Н. А. Как заниматься самообразованием. – М.: Сов. Россия, 1962. – 127 с. (<http://doctorkarov.ucoz.ru/load/1-1-0-16/>)
6. Гапон В.І. Самоосвіта як засіб самовиховання особистості // Наук. зап. каф. педаг. ХНУ імені В.Н. Каразіна. Вип.ІІ. – Х.: Основа, 1997. – с. 106-109.

УДК 37.014

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ В ЯПОНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ СТАВЛЕННЯ ДО ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ЯК ДО ОСОБЛИВОЇ МОРАЛЬНОЇ ДОГМИ

Гусарова А.В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Стаття присвячена особливостям принципів освіти в Японії з огляду на формування в японців моральних та психологічних установок. Розглядаються основні реформи, що зумовили рівноправну освіту для кожного громадянина цієї країни. Аналізуються основні

філософські вчення, що передували створенню світогляду японців. Виокремлюються передумови формування в японському суспільстві існуючого ставлення до процесу навчання в цілому.

Ключові слова: культурні цінності; національна культура; традиційність японського суспільства; мораль та правила поведінки японців; процес навчання; освітні цілі; модернізація системи освіти.

ОСОБЕННОСТИ И ПРЕДПОСЫЛКИ ФОРМИРОВАНИЯ В ЯПОНСКОМ ОБЩЕСТВЕ ОТНОШЕНИЯ К ПРОЦЕССУ ОБУЧЕНИЯ КАК К ОСОБОЙ МОРАЛЬНОЙ ДОГМЕ

Гусарова А.В.

Статья освещает особенности принципов образования в Японии с учетом формирования у японцев моральных и психологических установок. Рассматриваются основные реформы, которые обусловили равноправное образование для каждого гражданина этой страны. Анализируются основные философские учения, которые предшествовали созданию мировоззрения японцев. Выделяются предпосылки формирования в японском обществе существующего отношения к процессу обучения в целом.

Ключевые слова: культурные ценности; национальная культура; традиционность японского общества; мораль и правила поведения японцев; процесс обучения; образовательные цели; модернизация системы образования .

THE PECULARITIES AND THE BACKGROUND OF FORMING THE ATTITUDE TO THE PROCESS OF LEARNING AS TO A SPECIAL MORAL DOGMA WITHIN JAPANESE SOCIETY

Gusarova A.V.

The article is devoted to the peculiarities of the principles of education in Japan in view of formation of the moral attitudes of the Japanese. The main reforms that led to the system of equal education for every citizen of this country are considered. The basic philosophies that preceded the creation of the Japanese philosophy are analyzed. The background of formation of the attitudes to learning existing nowadays is given.

Keywords: cultural values; national culture; traditional Japanese society; morals and rules of conduct of the Japanese; the process of learning; educational goals; modernization of the education system.

Особливості розвитку Японії у сфері культури, економіки та соціальної політики висвітлені в роботах таких дослідників, як Ч. Данн, Ю.Д. Кузнецов, Т.В. Семигіна, Г. Пессіна, Дж. Вардамана, П.М. Ігнат'єва, М. Уайт, Х.Т. Ейдуса, А.А. Євдокимова, Л.С. Васильєва, Я. Накасонє та ін. Процес модернізації японської освіти (у другій половині ХІХ століття) і наслідки впливу Заходу розглядалися М. Дженсеном, М. Токко, У. Дебара, А.Ф. Прасолом, С.Ч. Лім, Х. Уєббом.

Зважаючи на те, що японське суспільство досягло чималих висот у своєму розвитку, і сучасна Японія є однією з передових країн світу, ми пропонуємо приділити належну увагу процесу освіти в цій країні, а саме, розглянути передумови та особливості формування ставлення японців до процесу навчання, оскільки, власне, така гармонійно налагоджена освітня система і передувала бурхливому розвитку країни в цілому.

Споконвіку першою країною, в якій Японія черпала свої ідеї, був Китай, і це, безумовно, пояснювалося територіальною близькістю цих двох країн. За попередні століття таким полем для запозичень були і залишаються досі Західні країни, і Америка в тому числі [2].

Як і будь-яка інша сфера, система освіти в Японії характеризується очевидністю впливу західних культур. Однак ці впливи також зазнали японізації та адаптації до японських вимог. Традиційно японською залишається послідовність у вихованні дітей і поводження з ними, починаючи від виховання дитини всередині сім'ї, продовжуючи відповідною методикою в рамках школи, і закінчуючи директивами з міністерства освіти.

«Незважаючи на ринкові відносини, японське суспільство значною мірою залишається «традиційним», орієнтованим на групи, й зокрема на родину як базову групу суспільства» [7, с 191].

Кожний іноземець, що вперше прибув до Японії, безсумнівно, дивується наступному феномену: це поєднання споконвічно японського,

традиційного і західного. Вражаючим є ще й той факт, що, виявляється, таке поєднання є не тільки можливим, але й гармонійним. Японці вміло користуються такою двоїстістю своєї культури, при цьому, не втрачаючи своїх традицій [2; 4]. Можливо, саме в такому умінні цієї нації поєднувати власні досягнення із зарубіжним досвідом і зберігається секрет її стрімкого процвітання та сталості, як однієї з передових країн світу.

«Японія вважає сама себе як «найперша» нація, що досягла високого економічного розвитку та егалітарного стану завдяки власної культури та відданості імператорові, родині, власній соціальній ланці в суспільстві» [7, с. 191].

В Японії здавна існувала релігія синто, яка в V ст. доповнилася буддизмом в результаті розповсюдження на її території китайської культури. І в наші дні ці дві релігії існують на теренах цієї країни, не заважаючи одна одній, та, власне, вони і є джерелом передумов усієї життєдіяльності японців. Однак, вони не є джерелом моралі для японців. Мораль та правила поведінки в суспільстві були визначені конфуціанством [2], адже в його основі лежать ієрархічні та патріархальні стосунки.

Так серед основних догм адаптованого японцями конфуціанства були:

1. вірність хазяїну (що є вища за вірність власній сім'ї);
2. обов'язок перед батьками (що є вищий за обов'язок перед дружиною і власними дітьми);
3. помірність та бережливість [3].

Такі принципи в якійсь мірі і досі існують в японському суспільстві у вигляді лояльного ставлення до свого роботодавця та визнання обов'язку перед країною.

Період Асікага і Муроматі характеризуються поширенням більш прагматичного ставлення до життя, що обумовлювалося руйнуванням монастирів феодалами, появою явища лихварського капіталу. Поряд з цим, також відбуваються зміни в національній культурі, а саме потяг світського суспільства до раціоналізму, сприйняття та адаптації духовних цінностей культури Китаю, його світоглядної та філософської

думки [1]. Таким чином, даний період є перехідним від буддійської філософії до конфуціанської.

Культурні цінності Японії та її цілі як країни завжди припускали, що «хороша людина» – це та людина, який навчалася, і що «навчання» і «учіння» – це основні добродії. Одним з яскравих прикладів такої людини в історії японської освіти з часів епохи Мейдзі і до нашого часу залишається філософ Ніномія Сонтoku, статуї якого і досі зустрічаються в шкільних дворах Японії [8]. Ніномія Сонтoku будучи сиротою ріс і виховувався в родині свого дядька, який до нестями змушував хлопчика працювати на рисовому полі. Однак Ніномія настільки жадав знань і самовдосконалення, що після важкого робочого дня завжди занурювався у читання конфуціанських текстів під своєю лампадкою. Його дядько лаяв його за марну трату масла для його лампи, внаслідок чого, Ніномія став сам виробувати необхідну кількість ріпаку, щоб виробляти масло для своєї лампадки. Пізніше він став дуже вмілим аграрієм і заробив достатньо грошей, аби піти від свого дядька і працювати на полі, що належало його батькові.

То що ж зробило цього хлопця прикладом для наслідування для багатьох японців? За легендою Ніномії навчання асоціювалося з роботою на полі, і не розглядалося, як спосіб позбутися праці на полі. Навпаки, навчання розглядалося ним як спосіб, за допомогою якого людина будь-якої професії могла реалізувати свій потенціал, удосконалюючи свій характер і набуваючи чесноти. Таким чином, інтелектуальний розвиток тут не відмежовувався від фізичної праці. Так, самодисципліна Ніномії, його бажання добре і продуктивно працювати і прагнення вчитися зробили його блискучим прикладом того, якою «хороша людина» повинна бути.

То ж, як бачимо, «навчання» для японців – це чудова нагода докласти значні зусилля до того чи іншого заняття. Навіть саме японське слово «бенкьо» (навчання) складається з двох ієрогліфів такої конотації: «бен» – вчитися, «кьо» – сильний, старанний. Відповідно, семантика даного ієрогліфічного поєднання є очевидною: навчання – це не просто вивчення, а старання, праця і сили, які необхідно докласти для пізнання будь-чого. Тобто, «навчання» у японців це позитивний процес, це можливість, а не примус і зобов'язання.

І дійсно, починаючи з епохи реставрації Мейдзі (1868 – 1912 гг.), серед інших напрямків політичного курсу японського уряду одним з пріоритетних є розвиток та вдосконалення системи освіти країни [5; 6; 8]. Так, наприклад, на початку вищезазначеного періоду, а саме в 1872 році був проголошений Фундаментальний Кодекс Освіти. У зв'язку з цим, система, що досі спиралася на класову приналежність, була повністю нівельована. Всезагальна грамотність визначалася як перша та найголовніша ціль запланованих реформ. Ця ідея, власне, закладалася в преамбулі до цього кодексу: «Навчання – це ключ до успішного життя... В майбутньому не має лишитися жодної неосвіченої сім'ї, та навіть сім'ї, де є хоча б одна неосвічена людина...» [цит. по: 8, с. 59].

На державному рівні це зумовлювалося таким переконанням: високо мотивований громадянин визначає майбутнє усієї країни, він є цінним для держави, оскільки може бути високопродуктивним.

Таке розуміння стимулу японцями, ймовірно, лежить в основі рівності інституціональної та існуючої освіти. Бо справді, коли, докладені зусилля цінуються більше за можливості, середовище освіти та робоче середовище стають егалітарними, на відміну від умов, коли розглядаються лише індивідуальні можливості.

Таким чином, серед основних передумов формування в японців ставлення до процесу навчання як до особливої моральної догми, ми можемо виокремити наступні: це, по-перше, традиційне вшанування конфуціанської культури та дотримання її основних постулатів; по-друге, це постійний потяг цієї нації до залучення зарубіжного досвіду та подальша його адаптація відповідно до існуючих японських традицій; по-третє, це чітко та коректно сформовані освітні цілі та правильно спланований курс модернізації системи освіти. Окрім цього, особливе місце посідає родинна складова та сприйняття японцями себе як невід'ємної інтегрованої ланки свого соціуму.

І дійсно, відданість певній групі в соціальній ієрархії, гармонічне функціонування та виконання свого обов'язку в межах цієї групи є одними з основних цілей виховання японців. Вже з раннього віку відбувається втілення цих цілей. Таким чином, в суспільстві, організованому за такими принципами, тісно взаємопов'язані та визначають один одного індивідуальні та загальнодержавні цілі та досягнення. Адже зміни,

які відбуваються в результаті такої налагодженої системи, стосуються як кожного окремого індивідууму, так і держави загалом. Так, процес навчання та виховання в Японії, що визначається вищезазначеними цілями, приносить результати не лише на психологічному рівні кожного японця у вигляді стійких життєвих принципів та психологічних установок, але й на загальнодержавному рівні, сприяючи ефективному розвитку економіки та соціальної політики країни. «Попри економічну рецесію кінця 1990-х, Японія посідає друге місце в світі після США за загальним розміром ВВП і має один із найвищих у світі рівнів життя» [7, с. 193].

ЛІТЕРАТУРА

1. Буддийская философия в средневековой Японии / Отв.ред. Ю.Б. Козловский . – Москва : Янус-К, 1998 . – 392 с.
2. Данн Ч. Традиционная Япония. Быт, религия, культура / Пер. с англ. О.Д. Сидоровой. – М.: ЗАО Центр-полиграф, 2006. – 222 с.
3. Конфуций. Беседы и суждения / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lunyu.ru/>.
4. Кузнецов Ю.Д., Навлицкая Г.Б., Сырицын И.М. История Японии: Учеб. для студ. Вузов, обучающихся по спец. «История» – М.: Высш. шк., 1988. – 432 с.
5. Лим С.Ч. История образования в Японии. Конец XIX – первая половина XX века. М.: ИВ РАН. 2000. – 367 с.
6. Прасол А.Ф. Японское образование в эпоху Мэйдзи: (1868—1912). – Владивосток: Дальнаука, 2002. – 357 с.
7. Семигіна Т.В. Порівняльна соціальна політика: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2005. – 276 с.
8. White M. The Japanese educational challenge / Merry White. – The Free Press, N.Y., 1988. – 210 p.